

VINT øga og siðir

Í dag eru tað at kalla bara børn, sum ganga grýlu á føstulávint. Soleiðis hevur tað ikki altíð verið. Upprunliga vóru tað tey vaksnu, sum vóru grýluklodd, og hildu stórar veitslur við nógvum mati, rúsdrekka og dansi. Føstulávint var ein veitsla fyri tey vaksnu líka til umleið 1900. Hetta er nógv broytt, og nú er føstulávint fyrst og fremst fyri børnini, sum ganga grýlu. Grýla er gamalt norrønt orð, sum sipar til eitt skrímsl.

Føroyskt skjaldur:
Oman kemur grýla av gørdum
við fjørutí hølum,
bjølg á baki,
skølm í hendi,
kemur at skera búkin upp á børnum,
ið gráta eftir kjøti í føstu

At sláa tunnu føstulávintsmánadag er eitt nýggjari fyrbrigdi í Føroyum. Jóan Pauli Joensen, fólkalívsfrøðingur skrivur í bókini Fólk og Mentan, at tunnusláing sigst at vera komin við einum dansum presti heima á Sandi seinast í 19. øld. Skipað verður framvegis fyri tunnusláing fyri bæði børn og vaksin nógvastaðni í Føroyum.

Tunnusláing sigst stava frá heidnari siðvenju. Av fyrstan tíð riðu ungir menn á hestbaki, meðan teir slógu tunnu. Í tunnuni var ein livandi ketta. Hesin siður helt fram heilt til seinast í 1800-talinum. Varð kettan framvegis á lívi, tá tunnan varð smildrað ella datt niður, so varð hon ofta dripin. Seinnu árinu lótu teir kettuna sleppa til rýmingar, um hon var livandi eftir tunnusláingina. Sambært granskarum varð ketta hildin at vera ímyndin av tramansskapi og gandi, og at ketta hevði við sær ólagnu. Kattakongur er tann, sum slær tunnuna niður.

Føstulávint verður hildin nógvastaðni kring heimin. Har eitur føstulávint okkurt annað, og siðvenjan er øðrvísi. Karneval hoyrir serliga katólsku londunum til. Í Suðurevropa dansa tey í gøtunum, og eisini í Rio í Brasil eru stórfingnar, glæsilegar skrúðgongur við dansi og tónleiki. Bæði føstulávintssunnudag og føstulávintsmánadag er ein stórir partur av fólkinum við í karnevalum í gøtunum.

Í dag er vanligt, at grýluklodd børn og ung ganga hús úr húsi, har teimum fyri tað mesta verður boðið góðgæti. Umleið í ár 1900 var endamálið eitt annað hjá tveimum systskum, sum gingu grýlu í Miðvági fysta týskvöld í føstuni. Í bókini Fólk og Mentan visir Jóan Pauli Joensen, fólkalívsfrøðingur á frágreiðing hjá Rasmusi Rasmussen um grýlusið í Miðvági. At ganga grýlu var lítið umhildið tá, men hesi bæði systkini vóru fátæk, og gingu grýlu fyri at fáa kjøt. Grýlurnar vóru ljótar og ógvisligar, so ræðsla kom á børnini.

Tunnuslagið, sum fekk tunnuna at smildrast ella detta niður, var fyrr eins og í dag avgerandi fyri, hvør varð kattakongur. Í gomlum døgum var kortini meira upp á spæl enn ein glitrandi krúna. Í Danmark slapp kattakongurin undan at gjalda skatt í eitt heilt ár. Tað vil siga, at bóndin, sum reiðmaðurin, ið gjørdist kattakongur, umboðaði, ikki skuldi gjalda skatt tað næsta árið.

Í 1700- og 1800-talinum var tað fremsti móti millum tað fína fólkið at hava sonevndar maskeradar, ella grýluveitslur, við listarligum maskum. Felags fyri grýluveitslurnar er, at tær geva móguleika fyri at gera tað, sum vit ikki vanliga tora ella hava móguleika fyri at gera í gerandisdegnum. Í grýlubúna ella gekkaskorti ber til at lástast sum um, at mann er onkur heilt annar. Summastaðni í Italia hava tey framvegis stórfingnar grýluveitslu, har gestirnir eru ílatnir sum aðalstættin í 1500-1700 talinum.